

Přehled vývoje Ústředního svazu družstev živnostenských pro Moravu a Slezsko podle bilancí za léta 1903—1928.

Správní rok 1903—4: Počet členských družstev 7, stav závodních podílů Kč 300, rezervní fond všeobecný Kč 60, zápůjčky v běž. účtě s družstvy Kč 1.244, bilanční suma Kč 9.886·28, obrat pokladniční Kč 51.489·88.

Správní rok 1913: Počet členských družstev 60, stav závodních podílů Kč 30.500, rezervní fond všeobecný Kč 35.206·56, eskontov. směnky Kč 134.229·76, zápůjčky v běž. účtě s družstvy Kč 19.782·49, vklady úsporné Kč 94.290·36, vklady v běž. účtě s družstvy Kč 856·78, reeskont a výpůjčky Kč 8.000, deposita Kč 4.100, bilanční suma Kč 201.687·84, obrat pokladniční Kč 5.277.517·93.

Správní rok 1923: Počet členských družstev 220, stav závodních podílů Kč 489.900, rezervní fond všeobecný Kč 94.958·43, ostatní rezervy Kč 506.776·81, eskontov. směnky Kč 496.210, zápůjčky v běž. účtě s družstvy Kč 7.705.603·80, vklady úsporné Kč 3.695.467·30, vklady v běž. účtě s družstvy Kč 2.636.182·19, reeskont a výpůjčky Kč 849.224·—, deposita Kč 22.822.181·50, bilanční suma Kč 32.198.197·65, obrat pokladniční Kč 99.302.748·65.

Správní rok 1928: Počet členských družstev 301, stav závodních podílů Kč 773.000, rezervní fond všeobecný Kč 130.680, ostatní rezervy Kč 1.182.192·60, eskontov. směnky Kč 4.400.227·75, zápůjčky v běž. účtě s družstvy Kč 7.396.779·35, vklady úsporné Kč 5.921.886·30, vklady v běž. účtě s družstvy Kč 3.267.942·45, reeskont a výpůjčky Kč 3.320.653, deposita Kč 1.821.415·50, bilanční suma Kč 16.642.812·50, obrat pokladniční 180.162.801·12.

DR. V. ŠKVOR,

ředitel Centrokooperativu:

VÝVOJ ZEMĚDĚLSKÉHO DRUŽSTEVNICTVÍ V PRVNÍM DESETILETÍ REPUBLIKY ČESKOSLOVENSKÉ.

Počet zemědělských družstev překročil v desátém roce trvání republiky Československé číslici 10.000. Již tato skutečnost sama o sobě vyjadřuje veliký význam družstevní myšlenky v zemědělském podnikání a stále intensivnější ovlivňování a pronikání zemědělského družstevnictví do hospodářských, kulturních i sociálních úkolů našeho národního života.

Ze všech oborů našeho hospodářského života uplatnilo se nejintensivněji družstevnictví v podnikání zemědělském. Z celkového počtu družstev ca 16.000 pracuje ve službách zemědělské produkce 10.029 družstevních podniků, tedy téměř plně dvě třetiny.

Organisace zemědělského družstevnictví v RČS provedena jest tím způsobem, že jednotlivá družstva přičleněna jsou dvanácti zemským svazovým organisacím, které působí pro svoje členská družstva jako ústředí revisní a současně jako ústředí peněžní. Při budování těchto organisací svazových působila vedle zřetelů na zemskou autonomii i hlediska národnostní a politická. Těchto dvanáct zemských družstevních svazů zemědělských vybuodovalo si pak v roce 1921 společnou zájmovou, zastupitelskou a revisní organisaci pode jménem Centrokooperativ, svaz jednot hospodářských družstev republiky Československé, zapsané společenstvo s obmezeným ručením v Praze.

V Centrokooperativu sloučeny jsou tyto zemské organisace svazové:

1. Ústřední jednota hospodářských družstev v Praze s	3.273	členskými družstvy
2. Svaz hospodářských družstev československých v Praze s	424	„ „
3. Central-Verband der deutschen landw. Genossenschaften		
Böhmens, Praha s	1.118	„ „

	Přenos	4.815		
4. Ústřední svaz čes. hospodář. společenstev v ČSR v Brně s	1.146	členskými	družstvy	
5. Ústřední jednota čes. hosp. společenstev úvěrních v Brně s	758	"	"	"
6. Central-Verband der deutschen landw. Genossenschaften Mährens, Schlesiens und der Slowakei v Brně s	652	"	"	"
7. Jednota českých hospodářských společenstev v Opavě s . .	202	"	"	"
8. Verband der landwirtschaftlichen Genossenschaften in Schlesien v Opavě	195	"	"	"
9. Związek spółek zarobkowych i gospodarczych v Českém Těšíně s	80	"	"	"
10. Ústředné družstvo v Bratislavě s	1.772	"	"	"
11. Svaz rolnických vzájomných pokladníc v Bratislavě s . .	46	"	"	"
12. Zemský družstevní svaz v Užhorodě s	363	"	"	"
Celkem		10.029	členských	družstev

Od převratu, kdy existovalo v RČS 6.454 zemědělských družstev, můžeme sledovati velmi čilý zakladatelský ruch ve všech oborech zemědělského podnikání družstevního. Průměrný přírůstek činil ročně 397 nových družstevních podniků, takže vzrůst k 31. prosinci 1928 proti stavu z roku 1919 representuje 55·4%. V RČS připadá na jedno zemědělské družstvo asi na 535 obyvatel zemědělského povolání, takže náš stát řadí se ve srovnání k počtu zemědělských obyvatel k počtu zemědělských družstev mezi evropskými státy za Německo na druhé místo.

Ze svazových organizací družstevních vykazují největší číselný vzrůst Ústřední jednota hospodářských družstev v Praze z 2.103 na 3.273, čili o 55·63%, Ústředné družstvo v Bratislavě z 902 na 1.872, čili o 94·50%, Ústřední svaz českých hospodářských společenstev v Brně z 808 na 1.146, čili o 41·83% a Central-Verband der deutschen landw. Genossenschaften Böhmens v Praze z 851 na 1.118, t. j. 31·37%.

Přihlédneme-li pak k rozvoji jednotlivých kategorií zemědělských družstev v prvním desetiletí republiky, shledáme, že u družstev úvěrních vzrostl počet ze 4.324 na 5.469, čili o 26·48%, u družstev nákupních a prodejních z 283 na 359, čili o 26·82%, u družstev mlékařských z 268 na 395, t. j. o 47·39%, u družstevních lihovarů a škrobáren z 96 na 299, t. j. o 211·46%, u družstev elektrárenských a strojních z 240 na 1482, t. j. o 517 a 1/2%. Tento vývoj není ovšem zdaleka ještě ukončen. V prvé řadě na Slovensku a Podkarpatské Rusi je dáno veliké pole činnosti pro zakládání družstev úvěrních a současně jsou tyto země dosud novinou i pro zakládání družstev nákupních a prodejních a celé řady družstev výrobních. Avšak i v zemích historických rýsuje se i do budoucnosti veliká a široká možnost družstevní iniciativy, práce a pokroku, poněvadž některá výrobní odvětví zemědělská nejsou dosud družstevně zpracována (produkce dobytkařská, mlékařství, ovocnictví atd.).

Poměry jednotlivých kategorií družstevních vyvíjely se v minulém desetiletí po překonání poválečných krísí s hlediska hospodářského, organizačního ke klidné a soustavné konsolidaci.

Statistická data z roku 1927 uvádějí u *Kampeliček* částku 4.376.000.000— na vkladech, na zá-půjčkách 2.373 mil. Kč. Počet členů dostoupil u těchto ústavů výše 675.000. V organizacích svazových, které současně působí jako vyrovnávací ústředí peněžní, dostoupila souhrnná bilanční suma k 31. prosinci 1927 částky 2.204 mil. Kč, zvýšila se tedy za desetiletí republiky o 159%, uložené přebytky přičleněných družstev obnášejí částku Kč 1.710 mil., t. j. asi třetinu všech prostředků svěřených družstvům úvěrním.

Organisace zemědělských družstev úvěrních jest pramenem laciného zemědělského úvěru a v důsledku toho těž základním pilířem stoupající intensity a industrialisace zemědělského podnikání. Zvlášt

pak nutno podotknouti, že na Slovensku a Podkarpatské Rusi působí úvěrní družstva jako nejpříznivější a nejzdravější útvar pro vedení politiky úvěrní ve směru snižování úrokových sazeb.

Vedle družstev úvěrních jest v RČS též mohutnou a konsolidovanou výstavba *organisace družstev nákupních a prodejních*. Družstva tato (359) provedla v uplynulém desetiletí základní reorganizaci vybudováním dvanácti nákupních a prodejních centrál, pracovala intenzivně na vybudování svých zařízení skladištních a na prohloubení a rozšíření své činnosti. Finančně opírají se tato družstva jednak o vlastní kapitál, jednak o úvěr poskytovaný od organisace družstev úvěrních. Celkovou roční tržbu možno odhadnouti na Kč 2.000 mil., obrat ve zboží ca 250.000 vagonů. U nákupních a prodejních centrál činila tržba za zemědělské plodiny v roce 1928 524 mil. Kč, tržba za zemědělské potřeby Kč 621 mil., celkový obrat ve zboží činil 32.000 vagonů zemědělských výrobků a 131.000 vagonů zemědělských potřeb, tedy celkem tržba 1.145 mil. Kč a obrat ve zboží 163.000 vagonů.

Jako nejvýznačnější ze svazových obchodních ústředí možno uvésti »Koopervativu«, nákupní jednotu hospodářských družstev v Praze »Moragro«, obchodní ústředí hospodářských družstev v Brně, Jednota hospodářských družstev v Brně, Svaz hospodářských družstev na Slovensku v Bratislavě, Gesellschaft der landwirtschaftlichen Genossenschaften für Waren-Handel und Erzeugung v Praze a Bezugs- und Verwertungs-Centrale v Brně.

Organisace skladištních družstev má v obchodě se zemědělskými plodinami a potřebami postavení velmi význačné. Při četných skladištích vybudovány jsou družstevní podniky mlýnské a pekárenské. Organisace družstev skladištních působí velmi významně na zdokonalení zemědělské produkce a její zvýšení zaváděním původních osiv a sádí, rozšiřováním používání strojených hnojiv, budováním čistících zařízení pro osiva, účelnou propagací atd.

Industrialisace zemědělské výroby pomocí družstev výrobních doznala v minulém desetiletí značného vzestupu. V prvé řadě uplatnila se v tomto směru *družstva lihovarská*, jichž počet dostoupil v kampani 1928—29 na 274 se započítatelnou plochou pozemkovou 215.000 ha a výrobní oprávnění 232.000 hl lihu. Soustředěno jest v nich na 15.000 členů. Velmi sympatickým zjevem u tohoto oboru družstevního podnikání jest, že jednotlivé podniky stávají se základnou hospodářského pokroku v chudých horských krajích, zvláště v otázkách šíření ušlechtilých osiv a sádí. Odborovou jich otganisací jest Svaz družstevního průmyslu bramborářského v Praze, který pečuje o racionalisaci výroby družstev lihovarských jednak zaváděním technické kontroly výroby, odbornými konsulenty, jednak pečuje o rekonstrukci podniků združstevněných v pozemkové reformě. Hospodářským ústředím těchto podniků jest Družstvo hospodářských lihovarů v Praze.

Vedle družstevních podniků lihovarských jest naše horské zemědělství zúčastněno na 16ti podnicích škrobárenských, 3 syrobárnách a 2 dextrinárnách, z nichž nejvýznačnějšími podniky jsou Porolníčené akciové společnosti »Amylon a Dextra« v Německém Brodě. Sušárenský průmysl bramborářský nemá v našich poměrech zvláště příhodných podmínek vývojových.

Družstva mlékařská rozšiřují systematicky svoji působnost na průmyslové zpracování mléčné výroby. Družstevních mlékáren působí celkem 395 a zpracovaly v roce 1928 225 mil. l mléka. Dodávky mléka družstevním mlékárnám jeví od r. 1926 konstantní vzestup, pokračuje i činnost zakladatelská i racionalisace výroby prováděním technické kontroly odbornými konsulenty. I družstva mlékařská založila si svoje obchodní ústředí a jako taková působily v r. 1928 Obchodní společnost mlékařských družstev v Praze a Ústředí moravských družstevních mlékáren v Brně.

Vedle těchto hlavních typů výroby družstev zemědělských působí k rozvoji naší zemědělské produkce řada dalších družstev jako jsou družstva lnářská (39), soustředěná v Ústředním lnářském svazu, družstevní sušárny na čekanku (34), soustředěná ve Svazu sušarů čekanky a řepy v Hradci Králové, jež vybuodovala »Kávoprůmysl«, společnost s ručením obmez. v Hradci Králové, dále řada družstev ovocnářských, na zpracování zeleniny atd.

Vývoji *soustavné elektrisace* na podkladě družstevním dána byla dalekosáhlá vzpruha novými

opatřeními zákonnými z 22. března 1929 čís. 44 Sb. z. a n. o elektrisačním fondu a čís. 46 Sb. z. a n. o podpoře elektrisace venkova. Těmito opatřeními zákonodárnými dány byly nové základy elektrisačnímu ruchu, jak pro výstavbu zařízení všeužitečných elektrárenských svazů, tak zvláště i pro systematickou a urychlenou elektrisaci venkovských obcí. V důsledku těchto opatření dosáhne organizace družstev pro rozvod elektrické energie v příštím pětiletí dalšího neobyčejného rozvoje.

Otázce *družstevního zpeněžení hospodářského zvířectva* věnují zemědělské organizace pečlivé studium, avšak definitivní formy a směrnice řešení nebyly dosud nalezeny, Řešení místního významu provedeno již v několika případech založením družstevních jatek. Svazy chovatelské založily společně se svazy družstevními jako ústředí pro zpeněžení hospodářského zvířectva »Zemku«, zemědělské podniky pro zpeněžení a zužitkování dobytka a zvěře v Praze a Moravský svaz pro obchod dobytkem a masem v Brně. Obě tyto organizace snaží se zorganizovati komisionelní prodej hospodářského zvířectva; tutéž působnost vyvíjí pro oblast německého zemědělství Hauptverband zur Förderung der Viehverwertung v Praze.

Tím podán jest v hrubých rysech obraz o vývoji zemědělského družstevnictví za první desetiletí RČS.

Všechny organizace svazové věnovaly a věnují družstevnímu vzdělání a propagaci velikou pozornost a péči. To děje se v prvé řadě prostřednictvím družstevního tisku, činností publikační, účasti na zemědělských výstavách, pořádáním kursů pro činovníky a úředníky družstev a v poslední době bylo použito i radia a filmu pro družstevní propagaci. Velikou podporou pro šíření družstevního vzdělání jest zemědělskému družstevnictví Vyšší zemědělská škola družstevní v Praze, na níž absolvuje přednášky řada nejlepších praktiků družstevních a jež určena jest k prohloubení družstevního vzdělání jak činovníků, tak i úředníků družstevních.

Velikého usměrnění a vyvrcholení družstevní práce doznalo družstevnictví zemědělské založením jednotné vrcholné organizace pode jménem Centrokooperativ, který jako ústředí zájmové soustřeďuje všechny svazové organizace zemědělského družstevnictví. Těto vrcholné organizaci dáno bylo za úkol, aby zastupovala zájmy přičleněných svazů i jednotlivých kategorií zemědělských družstev vůči veřejnosti speciálně pak v zákonných otázkách upravujících družstevní poměry, aby sledovala vnitřní činnost organizační v zemědělském družstevnictví a racionalisaci družstevní práce ve všech oborech, aby sledovala družstevní vzdělání a pokrok činnosti publikační, aby organizovala společný postup přičleněných organizačních svazových ve speciálních otázkách hospodářských, dále aby prováděla revisi přičleněných svazů.

Ve všech těchto směrech vyvinul Centrokooperativ od svého založení činnost velmi rozsáhlou.

Do prvé kategorie úkolů Centrokooperativu spadá jeho spolupráce na všech zákonných úpravách družstevních poměrů, jak za prvého desetiletí republiky byla provedena, zvláště pak spolupráce na provedení finančně-politických zákonů z r. 1924. Zmodernisování družstevního práva a unifikace družstevních norem v zemích historických a na Slovensku a Podkarpatské Rusi je prvořadou programovou snahou do budoucna. Sem spadá i jednotné zastupování zemědělského družstevnictví v ústředních korporacích zemědělských tuzemských i na fóru mezinárodním, zejména v Institut International d'Agriculture v Římě a Commission International d'Agriculture v Paříži a v řadě zahraničních organizačních družstevních. Díky iniciativním zásahům starosty Centrokooperativu Ing. Ferd. Klindery se v posledních letech velmi slibně rozvinuly úzké styky a spolupráce s těmito organizacemi.

Vnitřní činnost organizační a racionalisaci práce družstevní sleduje Družstevní rada Centrokooperativu, složená z předních vedoucích praktiků družstevních a specialisovaná v jednotlivých odborech pro jednotlivé kategorie zemědělských družstev. Činnost vzdělávací a publikační sleduje Centrokooperativ svým »Kampelíkovým fondem«, jehož nákladem bylo vydáno 7 drobných spisů a 4 velké spisy družstevní za vynikající účasti generálního ředitele Dr. L. Dvořáka. Odborná činnost

revisní pečuje o zdokonalování hospodářství svazového a utužuje přátelské styky svazových organizací k Centrokooperativu. Konečně pak výsledky všech těchto snah projevují se v organizačních i hospodářských číslicích, jak shora vyznačeno, jimiž proniká čestně zemědělské družstevnictví československé i na foru mezinárodním.

ZE ŽIVNOSTENSKÉHO DRUŽSTEVNICTVÍ V ČECHÁCH.

ZEMSKÝ SVAZ ŽIVNOSTENSKÝCH ZÁLOŽEN A DRUŽSTEV V PRAZE, zapsané společenstvo s obmezeným ručením *ve vlastním domě čp. 544 v Praze II., nároží Ječné a Štěpánské ul.* jest od své reorganise, t. j. r. 1913, finančním, revisním, organizačním a poradním ústředím živnostenských záložen a provozovacích družstev všech oborů v Čechách. Založen byl v r. 1910.

Při své reorganise, t. j. roku 1913, čítal svaz 75 členů, na závodních podílech měl splaceno Kč 770.—, fond činil Kč 10.77 a celkový jeho kapitál byl Kč 3.809.15 s kterým začal pracovati.

Za 16 let své činnosti:

a) eskontoval svaz živnostenských směnek za	Kč	120,000.000.—
b) zápůjček v běžných účtech, na dodávky atd. a vkladů z běžných účtů vyplatil	„	760,000.000.—
c) obrat pokladní za 16 let činí	„	4.125,000.000.—

Ku 31. prosinci 1928 sdružuje svaz 392 živnostenských záložen a družstev. K témuž dni činí: jeho podíly Kč 758.200.—, fondy Kč 700.444.—, vklady na knížky a běžné účty Kč 18.000.000.—, zápůjčky záložnám a družstvům Kč 19,772.000.—, obrat pokladní za r. 1928 činil přes Kč 841.000.000.—.

Dle statistiky ku 31. prosinci 1927 — 173 živnostenských záložen v Zemském svazu sdružených:

a) na závodních podílech má splaceno	Kč	9,803.372.—
b) fondy činí	„	5,972.576.—
c) vklady na knížky a běžné účty činí	„	227,139.064.—
d) zápůjčky členům všeho druhu činí	„	207,541.259.—
e) bilanční suma činí	„	262,063.518.—

SVAZ — »GEC«.

Ústřední ústav „Gec“, výrobní a velkonákupní svaz pro výdělková a hospodářská sdružení, (německy: Produktions- und Grosseinkaufs-Verband für Erwerbs- und Wirtschaftsvereinigungen), založený německými konsumními spolky v československém státě, povstal z předpřevratové Velkonákupní společnosti rakouských konsumních spolků (německy Gec, Grosseinkaufsgesellschaft der österreichischen Konsumvereine), jež sdružovala všechny konsumní spolky ve starém Rakousku a vydržovala proto také v Praze zastoupení za účelem rozdělování zboží a styku s úřady v zemi.

V roce 1919 založené samostatné družstvo může nyní přehlížeti svou činnost za deset let trvání. V této době podařilo se mu nejen úplně po stránce organizační sjednotiti německé dělnické konsumní spolky v Československé republice, učinilo také — podle příkladu ústředěn konsumních družstev v Anglii, Německu a severských státech — vlastní družstevní výrobu svým nejdůležitějším programem. Majíc na počátku své činnosti pouze jedinou továrnu (marmeládovnu v Neratovicích) jako dědictví po mateřském ústavu, vybudovalo tento podnik ve vzornou továrnu, která vzhledem k její zvláštní povaze — sdružení nejrůznějších továren na potraviny na jediném místě — nemůže se nic podobného v republice rovnati. K továrně na zužitkování ovoce přistoupila továrna na polévkové koření, továrna na cikorku a kávové náhražky, továrna na hořčici, továrna kanditů, továrna na čokoládu